

Thedenius Botaniska exkursioner i Stockholmstrakten II

BEARBETAD AV MORA ARONSSON

Denna gång är det dags för Thedenius exkursion över Djurgårdsbrunn till Lidingön (Thedenius, 1859). För nytillkomna läsare får jag hänvisa till Daphne nr 1 1993 för bakgrunden till denna historiska exkursionsguide.

Sedan man på Djurgården hunnit insamla och studera de flesta växter, som allmännast förekomma i Stockholmstrakten, och åt andra sidor företagna exkursioner sålunda kunna avse uppsökandet av ett mindre antal arter, samt företrädesvis sådana, som icke alls, eller åtminstone sparsamt, förekommer på Djurgården, torde endast dessa senare behöva anföras för denna och följande utvandringar.

Om man från staden går genom den tull, som kallas "Lilla Blåporten", så inträder man först på ett fält, som plägar utgöras av potatisåkrar. På dessa åkrar och vid väggkanterna kunna insamlas: åkerkulla *Anthemis arvensis*, åkervädd *Knautia arvensis*, åkervinda *Convolvulus arvensis*, färtunga *Anchusa arvensis*, mjukplister *Lamium amplexicaule*, jordrök *Fumaria officinalis*, småborre *Agrimonia eupatoria*, åkerbinda *Fallopia convolvulus* och åkerpilört *Persicaria maculosa* med flera. På högra sidan, där sank mark finns, växer brunskära *Bidens tripartita*, nickskära *B. cernua*, rödmålla *Chenopodium rubrum* med flera.

Backarna, ängsmarken och kärren väster och nordväst om Artilleri-Laboratorium erbjuder färgkulla *Anthemis tinctoria*, renfana *Tanacetum vulgare*, skogsnoppa *Gnaphalium sylvaticum*, ullört *Filago arvensis*, gråbinka *Frigeron acer*, spåtistel *Carlina vulgaris*, kärtistel *Circium palustre*, skogssallat *Mycelis muralis*, klasefibbla *Crepis praemorsa*, klippfibbla *Hieracium* grupp *Oraeada*, styvfibbla *H.* grupp *Tridentata*, flockfibbla *H. umbellatum* och svenskfibbla *H. x floribundum*, åkervädd *Knautia arvensis*, ängsvädd *Succisa pratensis*, stormåra *Galium album*, skogstry *Lonicera xylosteum*, toppklocka *Campanula glomerata*, kungsljus *Verbascum thapsus*, gulsporre *Linaria vulgaris*, skogskovall *Melampyrum sylvaticum*, strandlysing *Lysimachia vulgaris*, topplösa *L. thyrsiflora*, kärrsilja *Peucedanum palustre*, hårmöja *Ranunculus confervoides*, svalört *R. ficaria*, råttsvans *Myosurus minimus*, småborre *Agrimonia eupatoria*, backklöver *Trifolium montanum* och missne *Calla palustris*.

Vid vägen mellan Laboratorium och Hessl-ingeberg växer ulltistel *Onopordum acanthium* och äppelros *Rosa rubiginosa*. På den dyiga stranden av Djurgårdsbrunnsviken förekommer fyrling *Crassula*

aquatica, slamkrypa *Elatine hydropiper*, bitterpilört *Persicaria hydropiper*, nålsäv *Eleocharis acicularis* och mannagräs *Glyceria fluitans*. Ut i och vid bäcken, som rinner ut i Brunnsviken, finns vattenveronika *Veronica anagallis-aquatica*, hästsvans *Hippuris vulgaris*, hårslinga *Myriophyllum alterniflorum* samt strandskräppa *Rumex maritimus*, vattenskräppa *R. hydrolapathum*, hästskräppa *R. aquaticus*.

På åkrar nära Källhagen växer åkermolke *Sonchus arvensis*, rävtörel *Euphorbia peplus* och revormstörel *E. helioscopia*. I bäcken från Ivar-Blåskällan påträffas vattenveronika *Veronica anagallis-aquatica* och bäckveronika *V. beccabunga*, hästsvans *Hippuris vulgaris* och hårmöja *Ranunculus confervoides*. På och nära sjöstranden sydost från källan förekommer stallört *Ononis arvensis* och smultronklöver *Trifolium fragiferum*. I sjön växer hjulmöja *Ranunculus circinatus* ymnigt.

På backarna i närheten av kruthuset ävensom vid Kungliga borgen växer vårvicker *Vicia lathyroides*. På Wiksbergsbacken och flerstädes mellan Lido och Djurgårdsbrunn förekommer kungsljus *Verbascum thapsus* och mörkt kungsljus *V. nigrum*, blåeld *Echium vulgare* och en *Juniperus communis*.

Vid Djurgårdsbrunn träffar man mellan sjön och gångvägen från Lido: fläder *Sambucus nigra*, blåeld *Echium vulgare*, stormåra *Galium album*, mörkt kungsljus *Verbascum nigrum*, palsternacka *Pastinaca sativa*, odört *Conium maculatum*, lövbinda *Fallopia dumetorum*, humle *Humulus lupulus* och bärmålla *Chenopodium foliosum*, samt ymnigt av ryssgubbe *Bunias orientalis* och åkersenap *Sinapis arvensis*. På själva sjöstranden och i vattnet står strandklo *Lycopus europaeus*, vattenveronika *Veronica anagallis-aquatica*, sprängört *Cicuta virosa*, vattenfräne *Rorippa amphibium*, gul svärdslilja *Iris pseudacorus*, kalmus *Acorus calamus*, havssäv *Bolboschoenus maritimus*, jättegröe *Glyceria maxima* och mannagräs *G. fluitans*.

I parken nära Djurgårdsbrunn förekommer olvon *Viburnum opulus* och lundelm *Roegneria canina*; på ängsmarken och backarna i grannskapet: knölklocka *Campanula rapunculoides* och ängsklocka *C. patula*, lundbräsma *Cardamine impatiens*, rödblära *Silene dioica*, småborre *Agrimonia eupatoria*, stor sötväpling *Melilotus altissimus* och vit sötväpling

M. alba, flentimotej *Phleum phleoides* och liten neonmossa *Barbula convoluta*; på fuktiga ställen: blåtåtel *Molinia caerulea* och myskgräs *Hierochloë odorata*. Bovete *Fagopyrum esculentum* träffar man stundom, men sötvedel *Astragalus glycyphyllos*, som förr förekommit häromkring, är nu försvunnen.

Mellan Djurgårdsbrunn och Lilla Sjötullen växer i skogsbackarna olvon *Viburnum opulus*, lundbräsma *Cardamine impatiens*, luddros *Rosa sherardii* och hartsros *Rosa villosa* ssp. *mollis*. Europeisk lärk *Larix decidua* är där allmänt planterad.

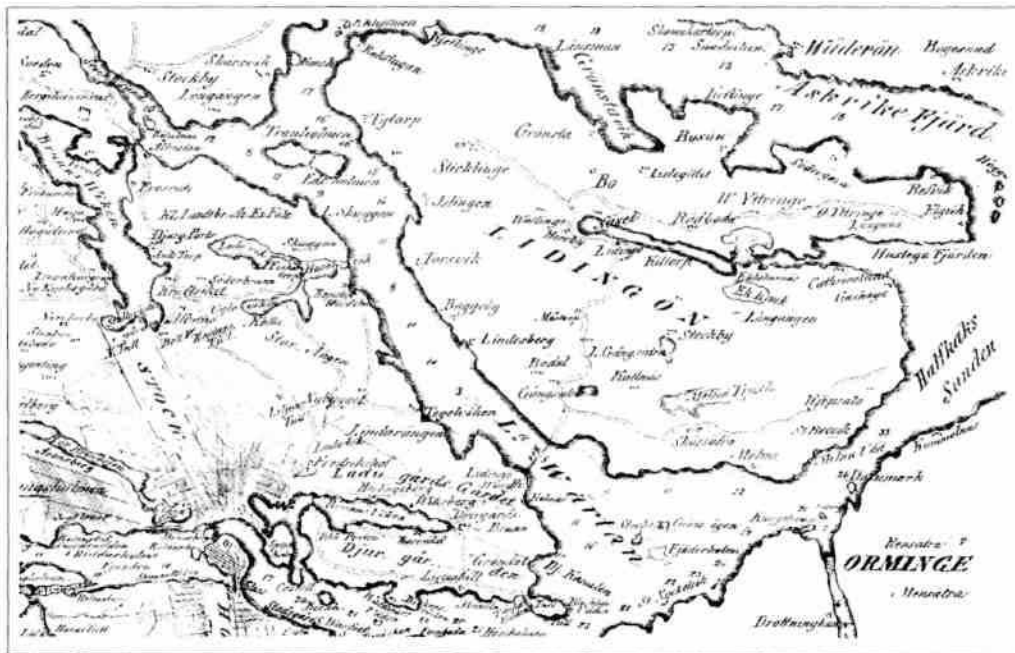
På havsstranden och bland buskarna mellan Sjötullen och kruthuset förekommer åkermolke *Sonchus arvensis*, strandmaskros *Taraxacum* sektion *Palustria*, läkevänderot *Valeriana officinalis*, stenfrö *Lithospermum officinale*, sumpförgätmigej *Myosotis laxa* ssp. *caespitosa*, äkta förgätmigej *M. scorpioides*, strandkrypa *Glaux maritima*, gulkämpar *Plantago maritima*, strätta *Angelica sylvestris*, backruta *Thalictrum simplex*, sumpfräne *Rorippa palustris*, löktrav *Alliaria petiolata*, kärrviol *Viola palustris*, slätterblomma *Parnassia palustris*, storrans *Polygonatum multiflorum*, salttåg *Juncus gerardi*, plattsäv *Blysmus compressus*, hårstarr *Carex capillaris*, myskgräs *Hierochloë odorata*, rörsvingel *Festuca arundinacea*, samt ute i vattnet vitstjälksmöja *Ranunculus baudotii* och blåsäv *Schoenoplectus tabernaemontani*.

Omkring kruthuset finner man slätterfibbla *Hypochoeris maculata*, stormåra *Galium album*,

rockentrav *Arabis glabra*, trubbhagtorn *Crataegus monogyna*, päron *Pyrus communis*. Krissla *Inula salicina* och sötvedel *Astragalus glycyphyllos*, som för några år sedan förekommit därstädes, söker man nu förgäves.

I skogen mellan kruthuset och Kaknäs växer skogssallat *Mycelis muralis*, stenfrö *Lithospermum officinale*, skogsstjärna *Trientalis europaea*, trolldruva *Actaea spicata*, skogsarv *Moehringia trinervia*, bergkärel *Erysimum hieraciifolium*, ögonpyrola *Moneses uniflora*, klotpyrola *Pyrola minor*, grönpnyrola *P. chlorantha*, vitpyrola *P. rotundifolia*, spindelblomster *Listera cordata* och nästrot *Neottia nidus-avis*, samt på ett fuktigt ställe nära stranden: majjiva *Primula farinosa*.

I en källbäck nära Lidingö världshus finner man bäckveronika *Veronica beccabunga* och grodmöja *Ranunculus aquatilis* var. *diffusus*; på Ladugårdsgärdet nära därintill: plattsäv *Blysmus compressus*, hårstarr *Carex capillaris* och bäcknicka *Pohlia wahlenbergii*; på backarna i närheten av bron: låsbräken *Botrychium lunaria*; på den lägre belägna och något fuktiga marken: nysört *Achillea ptarmica*; på nässlor vid världshuset: nässelsnärlja *Cuscuta europaea*; i vattenkanten (i Värtan): norrlandsstarr *Carex aquatilis* och norskstarr *C. mackenziei*, den sistnämnda starrarten, ävensom skrynkeltbryum *Bryum cyclophyllum*, brukar dessutom växa på själva bron.

Karta över belägenheten omkring Stockholm. Kartan utgör en del av kartan från Thedenius Stockholmstraktens phanerogamer och ormbunkar från 1850.

Krisla (*Inula salicina*) som hittats omkring kruthuset, vid Katrinelund och på norra stranden av Ekholmssjön. Bilden är hämtad ur Lindman, C. A. M., 1926: *Bilder Ur Nordens Flora*. Stockholm.

I närheten av Larsberg på Lidingön förekommer lungört *Pulmonaria obscura*, rödkörvel *Torilis japonica*, spenört *Laserpitium latifolium* och åkerkål *Brassica rapa* ssp. *sylvestris*. På havsstranden söder om bron: gulkämpar *Plantago maritima* och norrlandsstarr *Carex aquatilis*.

Vid vägen mot Gångsätra samt på fältet söder gården finner man svinrot *Scorzonera bumilis*, korskovall *Melampyrum cristatum*, spenört *Laserpitium latifolium*, fiskmålla *Chenopodium polyspermum*, gråvide *Salix cinerea* och svartvide *S. myrsinifolia* samt jättestarr *Carex riparia*.

Mellan Gångsätra gård och träsket påträffas backruta *Tbalictrum simplex*, ängsruta *T. flavum*, norsk fingerört *Potentilla norvegica*, ryltåg *Juncus articulatus*, myrtåg *J. alpinoarticulatus* ssp. *nodulosus*, veketåg *J. effusus*, knapptåg *J. conglomeratus* och trådtåg *J. filiformis*, kärrbjörnmossa *Polytrichum longisetum*, skär bryum *Bryum pallens*. I diket, genom vilket träsket blivit avtappat, växer vattenbläddra *Utricularia vulgaris*, bandnate *Potamogeton compressus*, gropnate *P. berchtoldii*, smålänke *Callitriche palustris* och glanslinke *Nitella flexilis*.

På den kärrartade marken, som omger Gångsätra träsk, och som nu, genom träskets påbörjade utdikning, blivit mycket torrare än förr, växer kärtistel *Cirsium palustre*, kvastfibbla *Hieracium cymosum* och styvfibbla *H.* grupp *Tridentata*, dvärgmåra *Galium trifidum*, kärrspira *Pedicularis palustris*, vattenbläddra *Utricularia vulgaris*, getapel *Rhamnus catharticus*, brakved *Frangula alnus*, kärrsilja *Peucedanum palustre*, sjöranunkel *Ranunculus lingua* och ältranunkel *R. flammula*, rundsileshår *Drosera rotundifolia* och småsileshår *D.*

intermedia, skogsstjärnblomma *Stellaria longifolia*, knutnarv *Sagina nodosa*, åkerspärjel *Spergula arvensis*, dvärghäxört *Circaea alpina*, luddunört *Epilobium parviflorum* och kärrdunört *E. palustre*, gullpudra *Chrysosplenium alternifolium*, hjortron *Rubus chamaemorus*, tranbär *Vaccinium oxycoccus*, rosling *Andromeda polifolia*, pors *Myrica gale*, gråvide *Salix cinerea* och svartvide *S. myrsinifolia*, kärrfräken *Equisetum palustre* och skogsfräken *E. sylvaticum*, jungfru Marie nycklar *Dactylorhiza maculata*, myggblomster *Hammarbya paludosa*, nästrot *Neottia nidus-avis*, korallrot *Corallorhiza trifida*, kärrsälting *Triglochin palustre*, gräsnete *Potamogeton gramineus* och gropnate *P. berchtoldii*, dvärgigelknopp *Sparganium natans*, vitag *Rhynchospora alba* och brunag *R. fusca*, snip *Trichophorum alpinum*, tuvull *Eriophorum vaginatum*, flaskstarr *Carex rostrata*, *C. lasiocarpa x riparia*, trädstarr *C. lasiocarpa*, slankstarr *C. flacca*, hirsstarr *C. panicea*, norskstarr *C. mackenziei*, hårstarr *C. capillaris*, dystarr *C. limosa*, knagglestarr *C. flava*, ärtstarr *C. viridula*, strängstarr *C. chordorrhiza* och nålstarr *C. dioica*, kärrbräken *Thelypteris palustris*, kärrbjörnmossa *Polytrichum longisetum*, skruvknölmosa *Oncophorus virens*, komossa *Splachnum ampullaceum* och knoppvitmosa *Sphagnum teres*. I själva träsket står vit näckros *Nymphaea alba* och gul näckros *Nuphar lutea*. På berget söder om kärret förekommer bergkorsört *Senecio sylvaticus*, linnea *Linnaea borealis*, spindelblomster *Listera cordata*, träjon *Dryopteris filix-mas*, hällebräken *Woodsia ilvensis*, stenbräken *Cystopteris fragilis*, svartbräken *Asplenium trichomanes* och gaffelbräken *A. septentrionale*, lopplummer *Huperzia selago*, plattlummer *Diphasiastrum complanatum*, mattlummer *Lycopodium clavatum* och revlummer *L. annotinum*, krusborstmosa *Kiaeria blyttii*, skruvgrimmia *Grimmia funalis* och solgrimmia *G. montana* samt liten trappmossa *Anastrophyllum minutum*.

Ett mörkt kungsljus *Verbascum nigrum* med vitulliga ståndarsträngar liksom stormåra *Galium album*, rödkörvel *Torilis japonica* och mjölkört *Epilobium angustifolium* växer på en backe mellan vägen till Skärsätra och Värtan.

Vid Skärsätra påträffas krussilja *Selinum carvifolia*, backruta *Tbalictrum simplex* och hasselbladsbjörnbär *Rubus wahlbergii* på backar i ängen mot sjön; på den sänka marken: myskgräs *Hierochloe odorata*; vid byggnaderna nära landsvägen: malört *Artemisia absintum*, bolmört *Hyoscyamus niger*, rödkörvel *Torilis japonica* och myskmalva *Malva moschata*; i diken söder om vägen på ett gärde söder om gården: kantdunört *Epilobium tetragonum*.

Nära körvägen mellan Skärsätra och Kottla växer kvastfibbla *Hieracium cymosum*, gulsporre *Linaria vulgaris* och småborre *Agrimonia eupatoria*. Vitblåra *Silene latifolia*, fältkrassing *Lepidium campestre* och

rödtoppa *Odontites sp.* påträffas ofta i åkrar såväl i denna trakt, som i närheten av Lidingö kyrka.

I Stockbysjön, mest mot östra stranden, förekommer jättestarr *Carex riparia*. Gäddnate *Potamogeton natans* och borstnate *P. pectinatus* liksom vattenpilört *Persicaria amphibia* är här, liksom i andra sjöar i Stockholmstrakten, allmänna.

På stränderna av Mölnaträsk växer strandviol *Viola persicifolia*, strandfräne *Rorippa sylvestris*, skogssäv *Scirpus sylvaticus* och dystarr *Carex limosa*; i själva träsket fyrling *Crassula aquatica*, axslinga *Myriophyllum spicatum* och hårslinga *M. alterniflorum*, sjöfräken *Equisetum fluviatile*, mattslinke *Nitella opaca* och uddslinke *N. mucronata* samt stor igelknopp *Sparganium erectum* och trindstarr *Carex diandra*.

Kärrmarken mellan Skärsätra och Mölna är rik på nålstarr *Carex dioica* och dystarr *C. limosa* samt jolster *Salix pentandra*. Vid körvägen finns spetsbladigt daggvide *Salix daphnoides* ssp. *acutifolia* och korgvide *Salix viminalis* planterade.

På ängsbackarna nära Mölna växer krussilja *Selinum carvifolia* och lunddraba *Draba muralis*; invid gården: nässelsnärja *Cuscuta europaea*; i skogen öster om Mölna träsk: linnea *Linnaea borealis* och ryl *Chimaphila umbellata*; i bäcken från träsket: rostnate *Potamogeton alpinus*.

Mellan Mölna och Brevik förekommer på havsstranden: toppfrossört *Scutellaria hastiflora*, kustarun *Centaurium littorale*, *Geum rivale* x *urbanum* och skuggnäva *Geranium pyrenaicum*; på en backsluttning mot havet, öster om Mölna udde: vildapel *Malus sylvestris*, päron *Pyrus communis*, finnoxel *Sorbus hybrida* och oxel *S. intermedia*; på klipporna solgrimmia *Grimmia montana*.

Körvägen mellan Mölna och Brevik går genom ett skogskärr, vari skvattram *Ledum palustre* är mycket ymnig. Där växer även vattenklöver *Menyanthes trifoliata*, rosling *Andromeda polifolia*, tranbär *Vaccinium oxycoccus*, trådstarr *Carex lasiocarpa* med flera kärrväxter.

På backarna nära Brevik, i sydost förekommer gyllenbjörnbär *Rubus aureolus* och humle *Humulus lupulus*; på bergen mellan Brevik och Gåshaga: bergkorsört *Senecio sylvaticus* och bindvide *Salix aurita*.

Havsstranden öster om Gåshaga erbjuder de allmännare havsväxterna, såsom strandaster *Aster tripolium*, åkermolke *Sonchus arvensis* var. *maritimus*, strandkrypa *Glaux maritima*, kustarun *Centaurium littorale*, gulkämpar *Plantago maritima*, vitstjälksmöja *Ranunculus baudotii*, spjutmålla *Atriplex prostrata* ssp. *prostrata*, salttåg *Juncus gerardi* och ryltåg *J. articulatus*, havssälting *Triglochin maritimum*, trådnate *Potamogeton filiformis* och havssäv *Bolboschoenus maritimus* i stor mängd.

På Duvholmen, öster om Älvvikslandet, växer backviol *Lathyrus sylvestris*. Vintergröna *Vinca minor* är där nästan förvildad. På Stora Höggarn förekommer vejde *Isatis tinctoria* och mellanlusern *Medicago x varia*.

Vid Catrinelund växer krissla *Inula salicina* och skogslök *Allium scorodoprasum*.

På norra stranden av Ekholmssjön förekommer toppfrossört *Scutellaria hastifolia*, vattenmynta *Mentha aquatica*, bunge *Samolus valerandi*, norskstarr *Carex mackenziei* och repestarr *C. loliacea* och här och där på kärrmarken; krissla *Inula salicina* och natt och dag *Melampyrum nemorosum* växer bland buskar nära vägen.

Vid Ekholmsnäs träffas ängsnycklar *Dactylorhiza incarnata* på ängarna; ävjebrodd *Limosella aquatica*, sylört *Subularia aquatica* och smultronklöver *Trifolium fragiferum* på stranden flerstädes; havsnajas *Najas marina*, rödsträfsa *Chara tomentosa* och borststräfsa *C. aspera* i viken väster om gården; på kärrmark i sydväst gullpudra *Chryso-splenium alternifolium* och hjortron *Rubus chamaemorus*.

På ängsbackar vid Västerytringe växer ängsgentiana *Gentianella amarella* och på skogsberg gräslök *Allium schoenoprasum*.

Vid Södergarn förekommer vildmorot *Daucus carota*, backsippa *Pulsatilla vulgaris*, åkerranunkel *Ranunculus arvensis*, knipparv *Cerastium glomeratum*, dvärghäxört *Circaea alpina*, strandskräppa *Rumex maritimus*, bymålla *Chenopodium urbicum*, brudsporre *Gymnadenia conopsea*, grönyxne *Coeloglossum viride*, knärot *Goodyera repens*, honungsblomster *Herminium monorchis*, tvåblad *Listera ovata*, nästrot *Neottia nidus-avis* och skogslök *Allium scorodoprasum*.

På åkrarna nära Grönsta är odört *Conium maculatum* ymnig; på en äng nära gården: ängsnycklar *Dactylorhiza incarnata*; i viken: borststräfsa *Chara aspera*; på berget mot Askrikefjärden: backbryum *Bryum inclinatum*, krusborstmossa *Kiaeria blytii* och saltblommossa *Schistidium maritimum*.

Mellan Grönsta och Bo, på backen väster om vägen, är korskovall *Melampyrum cristatum* ganska ymnig och på åkrarna närmare kyrkan pukvete *Melampyrum arvense*.

I en källa vid Bo brukar stor näckmossa *Fontinalis antipyretica* bära frukt.

Vid vägen mellan Hersby och Gångsätra växer på kärrartad mark: jolster *Salix pentandra*, svartvide *S. myrsinifolia* och gråvide *S. cinerea*; på åkerrenar: toppklocka *Campanula glomerata* och på backarna: svenskfibbla *Hieracium x floribundum* och styvfibblor *H. grupp Tridentata*.

Litteratur:

Thedenius, K. E., 1859: *Botaniska exkursioner i Stockholmstrakten*. Stockholm.